

У цифрових мостах з цією метою використовують АЦП з двотактним інтегруванням та коефіцієнтом перетворення, що дорівнює 2. На виході такого АЦП одержують код відношення напруг в точках вимірювальної діагоналі у вигляді $1 \pm \frac{\Delta R_x}{R}$. У цьому виразі код дробової частини пропорційний до відносної зміни опору ΔR_x .

Прямим методом лінеаризації характеристик мостових схем є вимірювання відносної різниці напруг. Реалізація методу також вимагає аналого-цифрового перетворення. Метод придатний для реалізації цифрових мостів.

1. Левишина Е.С., Новицкий П.В. *Электрические измерения физических величин. Измерительные преобразователи.* – Л., 1983. 2. Полицук Е.С. *Измерительные преобразователи.* – К., 1981. 3. Бриндли К. *Измерительные преобразователи. Справочное пособие.* – М., 1991. 4. Гутников В.С. *Интегральная электроника в измерительных устройствах.* – Л., 1980. 5. Гутников В.С. *Применение операционных усилителей в измерительной технике.* – Л., 1975. 6. Грибок М.І., Расін Ю.В., Суркова Т.С. *Оптимізація параметрів схеми лінеаризації з позитивним та від'ємним зворотним зв'язком. Технічні засоби автоматизації вимірів та керування науковими дослідженням.* – №257. – 1991. – С.31–37. 7. *Цифровой неуравновешенный мост.* А.С. 983551 СССР, МКИ G01R 17/10 /Беззубцев В.В., №2818389/18-21; Заявл.20.09.79; Опубл. 23.12.82, Бюл. №43. – 3с. 8. Бучма І.М. *Индуктивна електророзвідка та вихрострумова діагностика: єдність, відмінності та перспективи. Вимірювальна техніка та метрологія.* – №53. – 1998. – С.97–104. 9. Бучма І.М., Бучма О.І. *Похибки модуляції сигналів параметричного вихрострумовеого перетворювача // Автоматика, вимірювання та керування.* – 1998. – №324. – С.92–97.

УДК 621.317

І.М. Бучма, К.В. Ферчук

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра автоматики та телемеханіки

МОДЕЛЮВАННЯ ДЖЕРЕЛА ФЛІКЕР-ШУМУ В СИСТЕМАХ КОМП'ЮТЕРНОЇ МАТЕМАТИКИ

© Бучма І.М., Ферчук К.В., 2005

Описані методи моделювання флікер-шуму на основі джерел білого шуму в системах комп'ютерного моделювання.

Ways of simulation of flicker noise on white noise sources basis in computer simulation systems are circumscribed.

1. Постановка задачі

Під час моделювання високочутливих вимірювальних електронних систем, що працюють на низьких частотах, необхідно враховувати вплив флікер-шуму, оскільки ним визначається поріг чутливості. Зокрема, це стосується засобів, що працюють за методом періодичного порівняння. Однак готові джерела флікер-шуму відсутні у стандартних бібліотеках навіть потужних програмних засобів, зокрема MATLAB/Simulink.

2. Аналіз стану досліджень та публікацій на задану тему

Існують різні математичні моделі подання флікер-шуму. Одна з найвживаніших – подання через спектральну густину потужності [1]:

$$S(\omega) = S_0 \frac{\omega_0}{\omega}, \quad (1)$$

де ω – поточна кругова частота, ω_0 – кругова частота спряження (рівності) спектральних густин білого і флікер-шуму, лежить в межах $2\pi(0,5 \div 1,5)$ кГц [2], S_0 – спектральна густина потужності білого шуму, дорівнює $4 \cdot 10^{-21}$ Вт/Гц [3].

Джерело флікер-шуму можна отримати, пропустивши білий шум через послідовно сполучені ідеальну інтегровальну ланку та чотириполосник з амплітудно-фазовою частотною характеристикою $W_4(j\omega) = \sqrt{\omega_0 j\omega}$ [1]. Але, якщо ідеальний інтегратор є типовою ланкою систем керування, то описаний чотириполосник не є такою ланкою і також вимагає способів його реалізації.

3. Формулювання цілей статті

Необхідно знайти таку модель флікер-шуму, яку б можна було не тільки описати математично, але і реалізувати за допомогою стандартних блоків систем комп'ютерного моделювання.

4. Виклад основного матеріалу

Згідно з [1] загальний вигляд передавальної функції перетворювача білого шуму у флікер-шум записується як

$$W(j\omega) = W_{\text{int}}(j\omega)W_4(j\omega) = \frac{1}{j\omega} \sqrt{\omega_0 j\omega} = \sqrt{\frac{\omega_0}{j\omega}} = \sqrt{\frac{\omega_0}{2\omega}}(1 - j) \quad (2)$$

де $W_{\text{int}}(j\omega)$ – амплітудно-фазова частотна характеристика ідеальної інтегровальної ланки.

Оскільки для випадкового процесу поняття фази не має змісту, а шум є саме випадковим процесом, можна перейти до розгляду лише амплітудно-частотної характеристики (АЧХ) ланок. АЧХ будь-якої ланки описується виразом:

$$A = \sqrt{\text{Re}^2(W(j\omega)) + \text{Im}^2(W(j\omega))}, \quad (3)$$

отже, для перетворювача

$$A = \sqrt{\frac{\omega_0}{2\omega} + \frac{\omega_0}{2\omega}} = \sqrt{\frac{\omega_0}{\omega}} \quad (4)$$

АЧХ ланок систем керування мають наочніший вигляд у логарифмічному масштабі. У логарифмічному масштабі є можливість апроксимувати ЛАЧХ відрізками прямих. На підставі ЛАЧХ є можливість записати наближений аналітичний вираз передатної функції перетворювача. Логарифмічна амплітудно-частотна характеристика (ЛАЧХ) подається виразом $L = 20 \lg(A)$. ЛАЧХ для виразу (4) є прямою, що перетинає вісь абсцис на частоті спряження ω_0 і має нахил -10 дБ/дек, в той час як типові ланки систем керування та їх сполучення можуть мати нахили з дискретністю 20дБ/дек.

За допомогою таких ланок можна побудувати наближену ЛАЧХ перетворювача білого шуму у флікер-шум, по чергово комбінуючи ділянки ЛАЧХ з нахилом 0 і -20 дБ/дек. Відомо [4], що для ланки, ЛАЧХ якої є ламаною з дискретністю нахилів ± 20 дБ/дек, можна наближено подати її передатну функцію, записуючи для кожної точки зміни нахилу вираз $(T_k s + 1)$ в знаменник, якщо нахил ЛАЧХ зменшується на 20 дБ/дек, або в чисельник, якщо нахил ЛАЧХ збільшується на 20 дБ/дек, де $T_k = 1/\omega_k$, ω_k – кругова частота точки зміни нахилу, k – натуральне число. Можна одержати два вирази передатної функції:

$$W(s) = K \frac{(T_2 s + 1)(T_4 s + 1) \dots (T_m s + 1)}{(T_1 s + 1)(T_3 s + 1) \dots (T_n s + 1)} \quad (5)$$

або

$$W(s) = \frac{1}{T_i s} \frac{(T_1 s + 1)(T_3 s + 1) \dots (T_n s + 1)}{(T_2 s + 1)(T_4 s + 1) \dots (T_m s + 1)}, \quad (6)$$

де $|n - m| = 1$, $K = 10^{(\sqrt{f_0/f_H} - 5/d)/20}$ – коефіцієнт пропорційності, визначає розташування наближеної характеристики перетворювача на частоті f_H ; $T_i = \frac{1}{2\pi\sqrt{\frac{f_H f_0}{10^{0,25/d}}}}$ – стала часу

інтегрування, що визначає розташування наближеної характеристики перетворювача; f_H – нижня частота діапазону, в якому моделюється шум; f_0 – частота спряження спектральних густин білого і флікер-шуму; d – кількість ділянок на декаді.

Вираз (5) справедливий, якщо на частотах, нижчих за f_H , наближена АЧХ перетворювача іде нижче від АЧХ ідеального перетворювача, а вираз (6) справедливий для випадку, коли на частотах, нижчих від f_H , наближена АЧХ перетворювача іде вище від АЧХ ідеального перетворювача.

Якщо змінювати кількість ділянок на декаді, можна керувати точністю моделювання густини спектральної потужності джерела флікер-шуму. Абсолютна похибка моделювання густини спектральної потужності джерела флікер-шуму буде визначатися різницею квадратів апроксимованої та ідеальної АЧХ. Відносну похибку моделювання можна подати так:

$$\delta(\omega) = \frac{|A'^2(\omega) - A^2(\omega)|}{A^2(\omega)}, \quad (7)$$

де A – ідеальна АЧХ (4), A' – наближена АЧХ, отримана на підставі виразів (5) або (6).

Оскільки відносна похибка є функцією частоти, то доцільно перейти до середньоквадратичної похибки, яку у такому разі можна оцінити [5]:

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{\omega_B - \omega_H} \int_{\omega_H}^{\omega_B} \delta^2(\omega) d\omega}, \quad (8)$$

де ω_B , ω_H – відповідно верхня і нижня кругові частоти частотного діапазону, в якому моделюється шум.

Так, наприклад, якщо взяти $d=4$ ділянки апроксимації на декаду для виразу (5), при $k = \overline{1;3}$, $T_1 = 0,000895$ ($f_1 = 178$ Гц), $T_2 = 0,000504$ ($f_2 = 316$ Гц), $T_3 = 0,000283$ ($f_3 = 562$ Гц), $\omega_H = 2\pi \cdot 100$, $\omega_B = 2\pi \cdot 1000$, $K = 2.738$, то середньоквадратична похибка σ становитиме 25 %. А для чотирьох ділянок апроксимації на декаду для виразу (6), при $k = \overline{1;4}$, $T_1 = 0,000541$, $T_2 = 0,00159$ ($f_1 = 100$ Гц), $T_3 = 0,000504$ ($f_3 = 316$ Гц), $T_4 = 0,000283$ ($f_4 = 562$ Гц), $\omega_H = 2\pi \cdot 100$, $\omega_B = 2\pi \cdot 1000$, середньоквадратична похибка σ становитиме 17 %.

Оскільки частота спряження білого і флікер-шуму для різних пристроїв становить 1000 ± 500 Гц [2], тому можна вважати, що математичне моделювання флікер-шуму згідно з (1) допускає відхилення до $\pm 50\%$ при розрахунковій частоті спряження 1000 Гц. Середньоквадратична похибка моделювання джерела флікер-шуму згідно з (5) і (6) не перевищує похибку допустимого відхилення, а отже, є прийнятною для моделювання.

Густина спектральної потужності модельованого флікер-шуму та допустимі межі густини спектральної потужності реального флікер-шуму зображені на рисунках. На рис. 1 показана густина спектральної потужності модельованого джерела флікер-шуму, що отримане за допомогою перетворювача з передатною функцією згідно з виразом (5) з параметрами, зазначеними вище. На рис. 2 показана густина спектральної потужності модельованого флікер-шуму, що отримане за допомогою перетворювача з передатною функцією згідно з виразом (6) з параметрами, зазначеними вище.

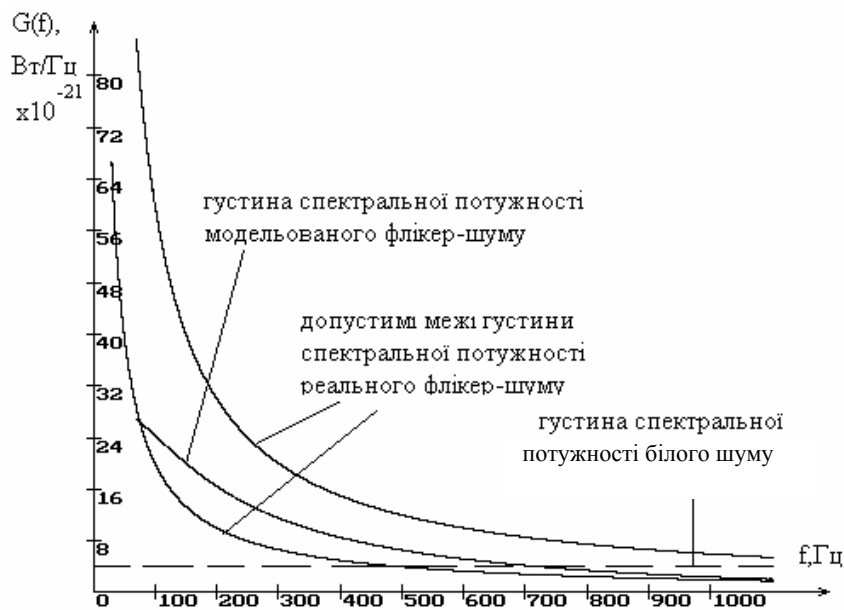

Рис. 1. Густина спектральної потужності модельованого флікер-шуму за виразом (5) та допустимі межі густини спектральної потужності реального флікер-шуму

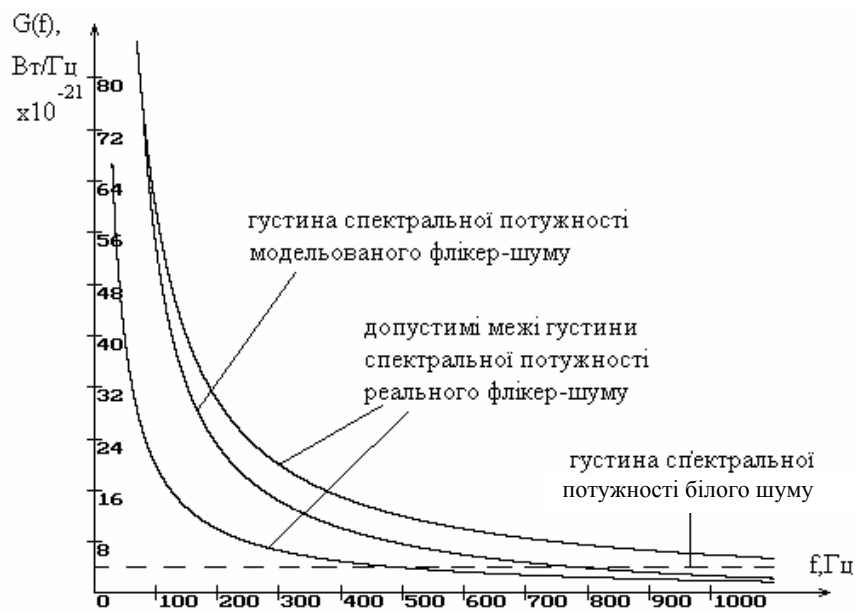

Рис. 1. Густина спектральної потужності модельованого флікер-шуму за виразом (6) та допустимі межі густини спектральної потужності реального флікер-шуму

Необхідно зауважити, що оскільки точка 0 при переході до логарифмічного масштабу перетворюється на $-\infty$, а кількість ділянок апроксимації повинна бути скінченною, то апроксимація можлива лише в певних проміжках, нижня частота яких більша за 0, а верхня менша за ∞ . При частотах, вищих від частоти спряження, немає необхідності враховувати вплив флікер-шуму, тому що енергетичний спектр флікер-шуму на цих частотах нижчий від енергетичного спектра білого шуму.

5. Висновки

Отже, наближену передатну функцію перетворювача, ідеальна ЛАЧХ якого має нахил -10 дБ/дек, можна апроксимувати на підставі наближеної ЛАЧХ, що складається з окремих ділянок з

нахилом 0 і –20 дБ/дек, що чергуються. Змінюючи кількість ділянок на декаді, можна змінювати точність наближення передатної функції до ідеальної. Тобто можна управляти точністю моделювання флікер-шуму.

Отже, використовуючи запропоновану передатну функцію, можна в системах комп'ютерного моделювання на основі джерела білого шуму створити джерело флікер-шуму.

1. Бучма І., Вжуцак М. *Моделі математичного подання флікер-шуму // Комп'ютерні технології друкарства.* – 2004. – №11. – С. 115–118. 2. Гутников В.С. *Интегральная электроника в измерительных устройствах.* – Л., 1980. 3. Скрипник Ю.О., Яненко О.П. *Шляхи зниження флуктуаційного порогу чутливості вимірювачів слабких сигналів // Автоматика, вимірювання та керування.* – 2001. – №420. – С.20–27. 4. *Теория автоматического управления. В 2-х ч. Ч.1. Теория линейных систем автоматического управления/ Н.А. Бабаков, А.А. Воронов, А.А.Воронова и др.; Под ред. А.А. Воронова.* – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 1986. 5. Орнатский П.П. *Теоретические основы информационно-измерительной техники.* – К., 1976.

УДК 621.313

Ming-June Tsai, Chuan-Cheng Hung

Государственный университет Cheng-Kung, Тайвань, Тайвань,
лаборатория робототехники и автоматизации, отдел механической разработки

СИСТЕМА И ПОГРЕШНОСТИ ТРЕХМЕРНОГО ТЕХНИЧЕСКОГО ЗРЕНИЯ

© *Ming-June Tsai, Chuan-Cheng Hung, 2005*

Рассмотрен метод оценки погрешности систем трехмерного 3-D видения. Сформулирована математическая модель разрешения пространственной области системы 3-D активного видения.

This paper is addressed a method for fast evaluation approach of correspondence uncertainty in 3-D vision metrology systems. The mathematic model of spatial resolution measurement area of a 3-D active vision system is formulated.

1. Введение

В современной практике 3-D видение играет важную роль в разнообразных областях, в том числе для копирования, распознавания объектов автоматического оптического осмотра (АОО), медицины, компьютерной графики и мультипликации [1]. Измерение профиля поверхности с микронным уровнем точности становится важным в контроле качества изделия. Компоненты видения типа камер с зарядовой связью (CCD) и цифровых процессоров освещения (DLP) применяются в последние годы в передовых полупроводниковых технологиях. Это обеспечивает разработку систем видения с низкой стоимостью и высокой гибкостью [2]. Кроме того, прибор с зарядовой связью обеспечивает измерения в миллионах точек в течение нескольких секунд. Для 3-D видения используют активные и пассивные системы. Обычно активная система состоит из проектора и одной или двух камер. Проектор задает интерференционные картины на поверхности объекта, а камера регистрирует искаженное изображение для дальнейшей обработки. Большинство систем, основанных на структурированном световом проектировании, были разработаны в течение последнего десятилетия. Авторы [3] разработали 3-D оптическую профилометрическую систему на базе коммерческого проектора и (CCD) камеры. Для простоты проектор и камера компланарной системы размещены на одной высоте. Калибруются только два параметра системы, влияние которых на погрешность измерения и было исследовано. В [4] разработана общая конфигурация системы 3-D видения. Авторы [5] разработали систему точного контроля поверхности для сканирования профиля маленьких объектов.